

Eýran ýolaýyrtdamy?

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 25 январа, 2025

Eýran ýolaýyrtdamy? EÝRAN ÝOLAÝYRTDAMY?



Kyn saýlawlar bilen ýüzbe-ýüz bolan Reisi çykgynsyz ýagdaýa düşdi. Ol ahyrynda ýa günäkäri, ýa ahlak polisiýasyny, ýa-da gurban bolanlary ýazgarmaly bolar. Bularyň haýsy bolanda-da, düýpli täsirleriniň boljagy görnüp dur.

Hökümet ünsi iki hepdeden bir kiharlaşyp, bir möwjeýän protestlerden sowmak maksady bilen daşaryk ýöneltmäge we komplimasiýaçy roluny ulaltmaga niýetlenip, oppozisiýadaky Eýran-Kürdüstan Demokratik partiýasyna (EKDP) awusyny pürkdi. Partiýanyň Demirgazyk Yrakdaky merkezlerini 73 ballistik raketa bilen bombalady. Bombalaryň biriniň Erbil şäheriniň golaýyndaky mekdebiň ýanyna düşendigi üçin tas ullakan bir heläkçiligiň bolmagyna sebäp bolýardy.

Eden bu hemlesi bilen Rewolýusion gwardiýa (RG) özüni Eýranyň duşmanlary bilen baglanşykly içerki durnuklylygy bozmaga synanyşýan ýaragly topara garşy daşarky söweş alyp barýan ýaly görkezjek boldy.

Protestler üçünji hepdesine girdi, hernä eýran režiminiň gurnan emelleri maksadyna ýetip bilmedi. Ol demonstratlaryň arasynda agzalalyk döretmek üçin milletçilikli we mezhepçilikli oňsuzlyklara meçew berjek boldy, bolsa-da bu oýny başa barmady.

Protestler döwlet we sebitara çygyrdan aşyp, Eýranyň dürli künjeklerine ýaýyldy. Howpsuzlyk güýçleri tarapyndan onlarça

adam öldürildi.

Protestçilere garşy amala aşyryan ýowuz ýanamalara garamazdan howpsuzlyk güýçleri demonstrasiýalary kiharlatmakdan ejiz gelýär.

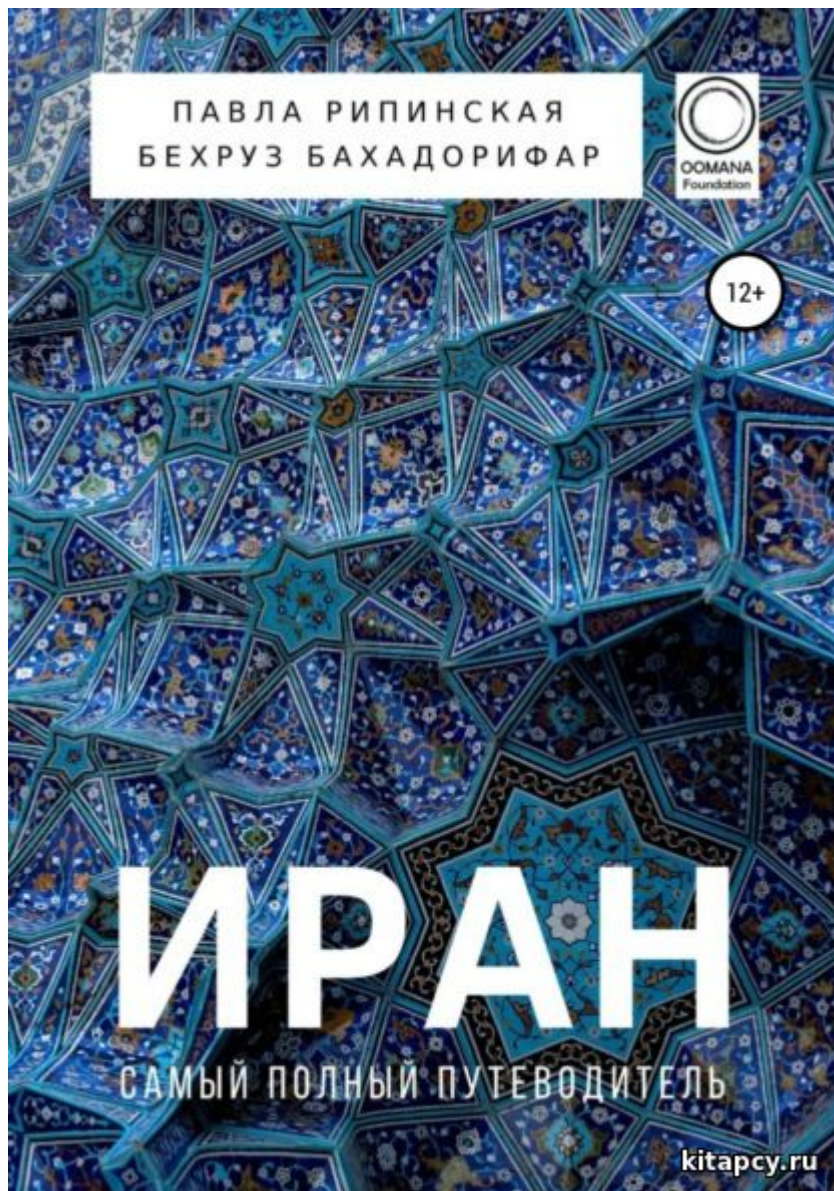
Häzirki wagta çenli uçran basyşlaryna we ýanamalaryna garamazdan protest hereketleri dowam edýär. Emma hereketler ortagürp synpyň wekilleri we ýokary okuw jaýlarynyň talyplary bilen çäklenýär.

Demonstratlar tussag edilmelerden we basyşlardan gaçmakda, ýygnanyşmakda yza çekilmede has çakgan hereket etmäge amatly bolandygy üçin ownuk ýygnanyşyklary geçirenleri gowy görýär.

Munuň özi çykyşlaryň birnäçe hepdeläp şeýle çaltlykda dowam etmegini üpjün edip biler. Emma bularyň halk gozgalaňy derejesine çykmagy ähli synplary we etniki derejeleri bilen eýran halkynyň düzüminde çalt amala aşmajaga menzeýän üýtgeşmelere baglydyr.

Şonuň üçinem eýran režiminiň gurluşuna edýän täsiri taýdan iň howply hasaplanyp bilinjek häzirki protestler soňky on ýylda ýüze çykan öňki protest hereketleriniň ykbalyna duçar bolmazlyk üçin eýran jemgyýetiniň her gezekki üýtgeşme hereketine aslyşýan tradision päsgelçilikleri aşmaly we soňky pellesini kesgitläp biljek güýje eýe bolmaly.

Eýrandaky üýtgeşme hereketiniň iki jübüt gatlagynyň arasynda kesişime (пересечение множеств) zerurlyk bar.



Birinjisi, iň uly iki ýurtdugy we döwlet edaralarynyň möhüm orunlaryny eýeleýändikleri üçin azeriler we persler tarapyndan öňe sürülýän nasionalizm.

Bularyň uly goşulşyklary haýsydyr bir protest hereketi üçin populýar gursap alma ugruny üpjün eder.

Ikinjisi bolsa iki gatlykly: ortagürp synpyň pes düşewüntliligi bilen bileleşigi. Birinji tarap ikinji tarapyň döreden çaltlygy bolmazdan öňe gidip bilmez.

Şol bir wagtyň özünde olaryň özara ylalaşygy režimiň we onuň güýçleriniň garyplary öz tarapyna çekme we olary her dürli wadalary berip köşeşdirme mümkinçiligini püçege çykarar. Aýratynam, ýokary okuw jaýlarynda okaýan talyplar bilen ortagürp synpyň adamlarynyň izolýasiýa edilmeginiň öňüni alar.

Beýleki bir ýandan Eýranyň prezidenti Ibrahim Reisiniň Mahsa Amininiň şübhelili ölümi boýunça derňew işine Eýranyň derňew

edarylaryny çekendigi görülyär.

Amini wakasyny «ösüşini togtatmak üçin Eýrana garşy gurlan oýun» hasaplaýan Reisi derňew işinden gutarnykly netijäniň çykmagyna garaşýar.

Munuň özi gönüden-göni dini lidere garaşly ulgamy düýpli kynçylyga uçradýar. Derňew işini alyp barýan sülçüler ýa-ha polisiýanyň ýalňyşlygyny boýun alyp, günäkärleriň jezalandyrylmagyny talap etmeli bolar – munuň özi döwlet edarylarynyň arasyndaky gelejekki gatnaşyklara täsirleri bolar we mundan beýläk haýsydyr bir jezadan gaça durmak üçin döwlet işgärlerini ünsli bolmaga hem-de raýatlar bilen işleşende diýdimzorlyk etmezlige getirer, ýa-da günäkärleri jezalandyryp, Amininiň ölüminiň oňa edilen sütem bilen baglanyşykly däldigini yglan etmeli bolar. Bu bolsa eýran köçelerinde gyzgyn seslenmeleri döredip biler.

Kyn saýlawlar bilen ýüzbe-ýüz bolan Reisi çykgynsyz ýagdaýa düşdi. Ol ahyrynda ýa günäkäri, ýa ahlak polisiýasyny, ýa-da gurban bolanlary ýazgarmaly bolar. Bularyň haýsy bolanda-da, düýpli täsirleriniň boljagy görnüp dur.

Şol sebäpli öňümizdäki günler sýurpizlere baý boljaga meňzeyär. Ýöne bir zat belli: Eýranyň ýoly birinji we ikinji derejeli şikes almazdan geçip bilmejek çarkandakly ýolaýyrda iterýän öwrülişiklerden geçýär.



Mustafa FAHS.

01.10.2022 ý. Publisistika